

Kaksikielinen Rooman valtakunta

Jorma Kaimio, FT, klassisen filologian, erityisesti etruskologian dosentti, Helsingin yliopisto

Historiansa ensimmäisinä vuosisatoina Rooma oli avoin kaupunki, jossa puhuttiin latinan lisäksi oskia, etruskia, kreikkaa, puunia ja umbria. Kun Rooman valtapiiri tasavallan aikana laajeni, ei näy pitkään aikaan mitään merkkiä tietoisesta kielipolitiikasta, pyrkimyksestä vaikuttaa valloitetujen alueiden kieliin. Päinvastoin, saattaa olla että Rooman ”*divide et impera*” -politiikan kannalta nähtiin jopa edulliseksi, että valloitetut alueet puhuivat eri kieliä eivätkä näin helposti löytäneet toisiaan yhteiseen Rooma-vastaiseen rintamaan. Tilanne muuttui vasta ensimmäisen vuosisadan alussa e.a.a., kun Italian ”liittolaiset” nousivat sotaan Roomaa vastaan. Liittolaissodan jälkeisen vuosisadan aikana Italia roomalaistui, osittain tietoisien politiikan, osittain olosuhteiden seurauksena, ja latinasta tuli käytännössä Italian ainoa kieli.

Roomalaisilla oli kuitenkin erityinen suhde kreikan kieleen. Se muodostui jo varhain Rooman sivistyskieleksi, samalla kun 200-luvulta e.a.a. alkaen Roomaan tuli kasvavassa määrin kreikkaa äidinkielenään puhuvia orjia. Roomalaiseen koulutukseen kuului kreikan taidon hankkiminen, ja roomalainen kirjallisuus oli monilla alueilla alkuun kreikankielistä. Kanssakäymisessä hellenistisen maailman kanssa, jossa kreikka oli levinnyt koko itäisen Välimeren alueelle viralliseksi kieleksi, roomalaiset käyttivät kreikkaa, toki joskus tulkin välityksellä. Kun Rooma ei tuossa vaiheessa pyrkinyt latinaistamaan edes Italian naapurikansoja, vielä vähemmän se puuttui valloittamiensa hellenististen valtioiden kieleen; olihan näissä toimiva kreikankielinen hallinto.

Keisariajan ensimmäisen vuosisadan aikana Rooman valtakunnasta tuli aidosti kaksikielinen valtio. Muut vähemmistökielet eivät saaneet virallisessa käytössä roolia; tuskin niitä yksityiskäytössä painostettiin, mutta julkista käyttöä niillä ei ollut. Latina valloitti lännen, mikä edelleen vaikuttaa Euroopan kielikarttaan. Kreikka taas säilyi valtakunnan itäisen osan kielenä. Tähän kahtiajakoon oli kuitenkin poikkeuksia, eikä Rooman valtakunnan kaksikielisyys muistuta vaikkapa Suomen kaksikielisyyttä. Juridisissa dokumenteissa piti myös idässä käyttää latinaa. Ja kun roomalainen lännessä päätti kirjoittaa filosofisen tutkielman, hän valitsi kieleksi todennäköisemmin kreikan kuin latinan.